KAZIMIERZ DĄBROWSKI
Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

ZAGADNIENIE PASZ TREŚCIWYCH W BILANSIE PASZOWYM POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ POLSKI

Ze względu na znaczenie rozwoju hodowli w naszym kraju istnieje potrzeba badań nad kierunkami rozwiązania trudnego problemu paszowego, gdyż możliwości rozwoju hodowli określa przede wszystkim ilość pasz stojących do dyspozycji rolnictwa. Przeprowadziliśmy badania nad kształtowaniem się bilansu paszowego w rejonie południowo-wschodnim[1]. Wybór terenu jest uzasadniony tym, że ma on szczególnie duże trudności w rozwiązywaniu bilansu paszowego.

Jest to teren o najbardziej nasilonej hodowli, o gospodarstwach najbardziej rozdrobnionych. Utrzymanie właściwych proporcji między gałęziami produkcji, proporcji pozwalających na wygospodarowanie odpowiednich ilości i odpowiedniej jakości pasz dla osiągnięcia wysokiej produkcji zwierzęcej, przy zapewnieniu wyżywienia rodzinie rolnika — wymaga szczególnie wnikliwej i przemyślanej gospodarki. Badaniami nie objęto górskiej części województw, która wymaga odrębnych, specyficznych badań.

W artykule poruszono tylko zagadnienie pasz treściwych. W zasadzie problem paszowy stanowi jednolitą całość i wydzielenie pasz treściwych jako odrębnego zagadnienia może wydawać się pozornie niezbyt uzasadnione. Trzeba jednak zaznaczyć, że jest to tylko fragment badań, które w dalszym ciągu należy prowadzić, aby dać pełny obraz gospodarki paszowej na omawianym terenie. Uważam, że zagadnienie pasz treściwych powinno być rozpatrywane w pierwszej kolejności ponieważ stanowią one najważniejszą pozycję bilansu paszowego.

Udział pasz treściwych w ogólnej ilości skarmianych pasz w tym rejonie (przyjmując jako miernik dostarczane białko) wynosi około 30%. Największy udział białka pasz treściwych jest w paszach skarmianych przez trzodę (60,9%), a następnie przez konie (41,5%)[2].

---

[1] Wg podziału przeprowadzonego w Instytucie Ekonomiki Rolnej na rejony społeczno-ekonomicznej struktury wsi. Zasady podziału i granice rejonów podano w n-rze 2 i 3/1953 „Zagadnień Ekonomiki Rolnej". Mapka rejonów została także zamieszczona w n-rze 1/1958 naszego pisma **(Red.)**.

[2] Instytut Ekonomiki Rolnej, „Materiały i przyczynki", zeszyt 8/1956 r. Opracowanie — mgr Z. Mścichowski, inż. J. Burakiewicz.

Ponadto stan materiałów na których oparto badanie skłaniał do ograniczenia zakresu pasz, ze względu na niekompletność danych o słomie, sianie, zielonkach, kiszonkach, żywieniu pastwiskowym. Materiały w tym zakresie wymagają uzupełnienia przez specjalne ankiety.

Podstawowym materiałem badawczym były dane książek rachunkowych IER, prowadzonych w gospodarstwach chłopskich rejonu południowo-wschodniego. Z gospodarstw tych wybrano 91 takich, w których była ciągłość prowadzenia rachunkowości w okresie 5 lat, tj. od r. 1951/2 do r. 1955/6. Pozwoliło to uzyskać materiał badawczy niezniekształcony doborem coraz to nowych gospodarstw o innych warunkach. Dane w tabelach pochodzą z kolejnych lat lub są przeciętnymi z tego pięciolecia.

Reprezentacja poszczególnych grup gospodarstw wg wielkości i przeciętna powierzchnia użytków rolnych przedstawia się następująco:

Wielkość gospodarstw w ha	Ilość gospodarstw w grupie	Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w ha
do 3	8	2,28
3—6	46	4,04
6—9	30	6,27
9 i więcej	7	9,31

Zapotrzebowanie pasz ściśle wiąże się z liczebnością i jakością pogłowia zwierząt, z jego strukturą, z rodzajem i rozmiarem produkcji, sposobem żywienia itp. Zanim więc przystąpię do omówienia zagadnienia pasz treściwych podam pokrótce dane dotyczące stanu liczebnego pogłowia i rozmiaru osiąganej produkcji w badanych gospodarstwach.

Rozpatrując stan pogłowia zwierząt w badanych gospodarstwach widzimy przede wszystkim, że są to gospodarstwa o bardzo dużym nasileniu hodowli oraz że istnieje zależność między obszarem gospodarstwa, a liczebnością pogłowia zwierzęcego (tab. 1). Na przykład gospodarstwa do 3 ha, w porównaniu z gospodarstwami powyżej 9 ha, posiadają prawie o połowę mniej sztuk dużych pogłowia w przeliczeniu na gospodarstwo, natomiast przeszło dwukrotnie więcej w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych. To stwierdzenie, że im mniejsze są gospodarstwa tym więcej posiadają pogłowia w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych, jest ogólnie znane, jednak za mało brane pod uwagę przy obciążeniach gospodarstw oraz przy stosowaniu bodźców ekonomicznych oddziaływania na gospodarstwa.

Obsada pogłowia zwierząt w gospodarstwach badanych wynosiła w badanym okresie od 79,3 do 162,5 sztuk dużych na 100 ha użytków rolnych. Dla porównania: gospodarka chłopska indywidualna w woj. krakowskim — łącznie z terenem górskim 78,1 sztuk dużych, w woj. rzeszowskim — 70,5 sztuk dużych). Jest to stan bardzo wysoki w porównaniu z innymi terenami. Na przykład, przeciętna ilość pogłowia na 100 ha użytków rolnych wynosiła w 1956 r. w całej Polsce — 50,7 sztuk dużych, w woj. poznańskim — 52,7 sztuk, a w woj. białostockim — 39,3 szt.

Tabela 1

Wielkość i struktura pogłowia zwierząt w sztukach dużych w przeliczeniu na 1 gospodarstwo i na 100 ha użytków rolnych

Wielkość gospodarstw w ha		Bydło		Trzoda		Owce		Konie		Razem	
		na 1 gospodarstwo	na 100 ha uż. roln.	na 1 gospodarstwo	na 100 ha uż. roln.	na 1 gospodarstwo	na 100 na uż. roln.	na 1 gospodarstwo	na 100 ha uż. roln.	na 1 gospodarstwo	na 100 ha uż. roln.
do 3	szt.	2,5	109,5	0,6	26,3	0,01	0,4	0,6	26,3	3,71	162,5
	%	67,5	—	16,1	—	0,3	—	16,1	—	100,0	—
3—6	szt.	3,3	86,1	0,8	20,1	0,06	1,6	1,1	28,7	5,26	136,5
	%	62,7	—	15,2	—	1,1	—	21,0	—	100,0	—
6—9	szt.	3,7	59,2	1,1	17,6	0,08	1,3	21,3	20,8	6,18	18,9
	%	60,0	—	17,7	—	1,3	—	21,0	—	100,0	—
9 i więcej	szt.	4,3	46,0	1,1	11,8	0,13	1,4	1,6	17,1	7,13	76,3
	%	60,3	—	15,4	—	1,8	—	22,5	—	100,0	—

Najliczniejsze jest pogłowie bydła. Mniejsze gospodarstwa mają większy procent bydła niż w gospodarstwach większych.

Stosunek ilościowy trzody do bydła w poszczególnych grupach gospodarstw nie wykazuje znacznych różnic. Na 1 sztukę dużą trzody przypada około 4 sztuk dużych bydła.

Mało zróżnicowane stosunki ilościowe między trzodą a bydłem wynikają w dużym stopniu z tego, że bydło (przy obecnym dość ekstensywnym żywieniu paszami treściwymi) nie stanowi poważnej konkurencji dla trzody na odcinku zapotrzebowania pasz treściwych, przeciwnie, wspomaga tę gałąź dostarczając jej mleko. Konkurentem dla trzody na odcinku zapotrzebowania pasz treściwych jest głównie koń.

Liczebność koni jest bardzo duża, we wszystkich grupach gospodarstw, gdyż wynosi od 16,1 do 22,5% całego pogłowia. Procent koni w ogólnym pogłowiu nieco wzrasta ze wzrostem wielkości gospodarstw (odwrotnie niż przy bydle). Jednak konkurencja między bydłem a końmi nie dotyczy w takim stopniu pasz treściwych jak pasz objętościowych i soczystych.

Owce występują we wszystkich grupach gospodarstw — lecz liczebność ich jest bardzo mała. Wynika to z tego, że w warunkach gospodarstw drobnych, intensywnie wykorzystujących ziemię, brak miejsca dla owiec. Ekonomicznie niesłuszne jest przeznaczenie dla owiec pasz specjalnie produkowanych (zwłaszcza pasz treściwych) podczas gdy lepiej można je wykorzystać w innych gałęziach produkcji zwierzęcej. Toteż ilość owiec uzależniona jest w gospodarstwach tych od posiadanych ilości pasz odpadkowych. Pasze treściwe spasane są przez owce w minimalnych ilościach i tylko w nielicznych gospodarstwach, co właściwie nie ma wpływu na kształtowanie się bilansu pasz treściwych. Dlatego też przy rozpatrywaniu zagadnienia pasz treściwych w badanych gospodarstwach pogłowia owiec nie biorę pod uwagę, natomiast uwzględniam drób, który stosunkowo dużo tych pasz zużywa.

Ilość drobiu w omawianym okresie wynosiła w grupach gospodarstw od 18 do 25 sztuk na 1 gospodarstwo. W gospodarstwach najmniejszych drób odgrywa poważną rolę w podziale pasz treściwych.

Produkcja zwierzęca i jej struktura w poszczególnych grupach gospodarstw układa się podobnie jak stan pogłowia.

Tabela 2

Globalna produkcja zwierzęca w złotych[a] i kwintalach przeliczeniowych[b] na 1 gospodarstwo

Wyszczególnienie		Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
Gospodarstwa do 3 ha					
globalna produkcja	w zł	10 051	5 952	2 706	18 719
	%	53,7	31,8	14,4	100,0
globalna produkcja	w q	7,72	3,10	1,09	11,99
	%	64,4	25,8	9,8	100,0
Gospodarstwa 3—6 ha					
globalna produkcja	w zł	9 862	7 120	2 677	19 659
	%	50,2	36,2	13,6	100,0
globalna produkcja	w q	7,65	3,63	1,09	12,37
	%	61,8	29,4	8,8	100,0
Gospodarstwa 6—9 ha					
globalna produkcja	w zł	11,869	10 480	3 658	26 007
	%	45,6	40,3	14,1	100,0
globalna produkcja	w q	9,26	5,46	1,53	16,25
	%	57,0	33,6	9,4	100,0
Gospodarstwa powyżej 9 ha					
globalna produkcja	w zł	14 034	11 088	3 690	28 812
	%	48,8	38,5	12,7	100,0
globalna produkcja	w q	12,08	5,78	1,47	19,33
	%	62,5	29,9	7,6	100,0

a przyjęto ceny stosowane w przeliczeniach w 1955/56 r. przez Zakład Rachunkowości IER.
b kwintal przeliczeniowy produktów zwierzęcych równa się kwintalowi żywca wołowego. Stosunek między poszczególnymi produktami zwierzęcymi ustalony został na podstawie jednostek zbożowych, według których:

100 kg żywca wołowego	= 6	jedn. zboż.
100 kg żywca wieprzowego	= 5	,, ,,
100 ltr. mleka	= 0,7	,, ,,
100 jaj	= 0,25	,, ,,

Dane z tabeli 2 mówią, że hodowla bydła w badanych gospodarstwach jest główną gałęzią produkcji zwierzęcej. Jednak na skutek niewłaściwych relacji cen produktów zwierzęcych oraz pasz treściwych, chłopi starają się ograniczać zużycie pasz treściwych właśnie w tej gałęzi produkcji, o czym dalej będzie mowa.

Ponieważ stan liczebny pogłowia i rozmiar produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw wiąże się z wielkością gospodarstwa, ilość spasanych pasz treściwych również uzależniona jest od wielkości gospodarstwa (tab. 3). Im mniejsze są gospodarstwa tym mniej spasają pasz treściwych w przeliczeniu na gospodarstwo, zaś więcej w przeliczeniu

na 100 ha użytków rolnych. Różnice między poszczególnymi grupami gospodarstw są wyraźne.

Tabela 3

Ilość spasanych pasz treściwych[a]

Wielkość gospodarstw w ha	Pasze treściwe ogółem w q	
	na 1 gospodarstwo	na 1 ha uż. roln.
do 3	11,2	4,92
3–6	17,8	4,64
6—9	27,8	4,44
9 i więcej	37,1	3,97

a Łącznie pasze własne i kupne.

W zależności od wielkości badanych gospodarstw, odmiennie przedstawia się również struktura spasanych pasz treściwych (tabela 4).

Tabela 4

Struktura spasanych pasz treściwych (w %)

Wielkość gospodarstw w ha	Cztery zboża spasane w formie ziarna	Otręby	Śruta i ospa	Pozostałe pasze treściwe
do 3	35,6	34,8	25,1	4,5
3—6	47,7	25,7	24,4	2,2
6—9	49,1	22,9	25,5	2,5
9 i więcej	51,8	19,3	28,1	0,8

Im większe są gospodarstwa tym większy udział w zestawie pasz treściwych mają zboża spasane w formie ziarna (36—52%). Natomiast ze wzrostem wielkości gospodarstw maleje poważnie udział otrąb (35—19%). Udział pozostałych pasz treściwych (pochodzenia roślinnego) jest niewielki we wszystkich grupach gospodarstw, a przy tym zmniejsza się ze wzrostem ich wielkości — są to pasze przeważnie spasane przez drób (proso, kasza itp.). Pasze wysokobiałkowe jak makuchy, mieszanki pasz treściwych, ziarno roślin strączkowych (łubin, bobik itp.), stanowiły minimalne ilości i były stosowane przez nieliczne gospodarstwa i tylko w niektórych latach.

Ponieważ paszami treściwymi były prawie wyłącznie zboża spasane pod różnymi postaciami, toteż zaopatrzenie pogłowia zwierząt w pasze treściwe uzależnione było w pierwszym rzędzie od produkcji zbóż i jej podziału. Rozpatrzmy zatem jak kształtowała się w badanych gospodarstwach produkcja zbóż w omawianym pięcioleciu i w związku z tym, jaką jej część przeznaczano na paszę i jaka przy tym była współzależność z częścią przeznaczoną na sprzedaż (tabela 5).

Tabela 5

Dynamika produkcji czterech zbóż na 1 gospodarstwo i jej przeznaczenie na paszę oraz na sprzedaż

Wielkość gospodarstw w ha	Wyszczególnienie	1951/52	1952/53	1953/54	1954/55	1955/56
do 3	produkcja q	19,7	22,2	19,7	17,0	19,2
	procent produkcji przeznaczonej na pasze	23,6	25,6	36,9	26,2	27,0
	procent produkcji przeznaczonej na sprzedaż	10,2	9,7	10,7	12,5	20,4
3—6	produkcja q	30,1	34,5	30,4	29,5	31,5
	procent produkcji przeznaczonej na pasze	36,6	35,3	36,0	40,1	37,8
	procent produkcji przeznaczonej na sprzedaż	18,4	20,1	18,4	18,1	16,0
6—9	produkcja q	52,2	51,4	47,2	49,1	54,1
	procent produkcji przeznaczonej na pasze	37,3	38,7	39,8	35,9	38,8
	procent produkcji przeznaczonej na sprzedaż	25,1	22,9	22,2	22,8	32,7
9 i więcej	produkcja q	76,2	80,4	70,4	67,3	78,3
	procent produkcji przeznaczonej na pasze	28,6	37,4	38,8	39,2	39,7
	procent produkcji przeznaczonej na sprzedaż	31,0	39,2	34,2	34,2	25,5

Niezależnie od corocznych zmian w wysokości produkcji procent zbóż przeznaczanych na spasanie ulegał tylko niewielkim wahaniom. Podobnie i część towarowa, niezależnie od wysokości produkcji, wahała się w dość wąskich granicach. Wynikałoby z tego, że ewentualne niedobory w produkcji zbóż nie powodowały ograniczenia części spasanej i towarowej, lecz ograniczały bezpośrednio konsumpcję rodziny rolnika (zwiększenie dokupna chleba i mąki). Jednak ograniczenie spożycia mąki z przemiału własnego zboża było jednocześnie pomniejszeniem ilości własnych otrąb, a zatem było ograniczaniem ilości własnych pasz treściwych.

Ponieważ część towarowa zboża nie ulegała większym wahaniom można by odnosić wrażenie, że nie miała ona większego wpływu na

ograniczanie zużycia pasz treściwych. Pewna stabilność masy towarowej wynikała w dużym stopniu z określonego wymiaru dostaw zboża, na który była przeznaczana większość masy towarowej. Jeżeli zestawimy obok siebie produkcję towarową realizowaną w ramach obowiązkowych dostaw i pasze zakupione, to możemy stwierdzić, że zwłaszcza w grupach gospodarstw najmniejszych zachodziła poważna kolizja między produkcją towarową, a zapotrzebowaniem pasz treściwych. Ilustruje to poniższe zestawienie określające wskaźnik obowiązkowych dostaw oraz kupnych pasz treściwych w stosunku do całej masy towarowej zbóż = 100.

	Dostawy obowiązkowe	Kupne pasze treściwe
Gospodarstwa do 3 ha	93,4	108,9
„ 3—6 ha	72,9	57,4
„ 6—9 ha	64,4	30,9
„ 9 i więcej	52,2	20,4

Z zestawienia tego wynika, że gospodarstwa drobne, które stanowią większość w tym rejonie i mają największą obsadę pogłowia zwierząt na 100 ha użytków rolnych, nie mogą być producentami zboża towarowego. Dostawy zboża nawet o niewielkim wymiarze powodowały ograniczenie spasania własnych pasz treściwych, nie mówiąc już o tym, że rolnik oddawał zboże po niskiej cenie, a zakupywał pasze treściwe po cenach wysokich.

Rozpatrując natomiast spasanie poszczególnych zbóż, obserwujemy skarmianie dość znacznych ilości zbóż chlebowych, które dochodzi nawet przy pszenicy do 15,1% (przeważnie spasanej przez drób), a przy życie do 33,0% (przeważnie spasanego przez konie), gdy jednocześnie dolna granica skarmiania zbóż pastewnych wynosi dla jęczmienia 45,1%, a dla owsa 67,0% (tab. 6).

Tabela 6

Spasanie poszczególnych zbóż w % produkcji globalnej [a]
(podano krańcowe wielkości z lat 1951/52—1955/56)

Wielkość gospodarstw w ha	Procent spasanych zbóż od — do			
	pszenica	żyto	jęczmień	owies
do 3	8,7—12,5	14,1—18,0	83,0—120,0	67,4—130,4
3—6	8,4—15,1	23,6—28,0	62,9— 80,0	72,2— 88,7
6—9	10,7—12,9	20,1—30,0	56,5— 70,4	76,8— 88,1
9 i więcej	5,4— 8,1	18,0—33,0	45,1— 75,7	67,0— 97,1

a Podane wielkości obejmują ziarno bezpośrednio spasane i przeznaczane na śrutę.

Rozpiętości jakie widzimy, wskazują na to, że przy spasaniu zbóż występuje zastępowanie jednych zbóż drugimi. Istnieje też tendencja do zwiększania skarmianej części zbóż chlebowych. Na przykład wzrost

ilości spasanej pszenicy w 1955/56 r. w stosunku do 1951/52 r. kształtował się następująco:

w gospodarstwach do 3 ha z 8,9% na 12,3%,
„ 3—6 ha z 8,4% na 15,1%,
„ 6—9 ha z 10,8% na 12,9%,
„ 9 i więcej ha z 5,4% na 8,1%.

Równocześnie z tym obserwuje się sprzedaż pewnych ilości zbóż pastewnych, szczególnie w ramach dostaw obowiązkowych. W dostarczonym zbożu na obowiązkowe dostawy udział zbóż pastewnych wynosił w niektórych latach powyżej 20%. W pewnym stopniu wynikać to mogło z relacji cen poszczególnych zbóż, stosowanych przy obowiązkowych dostawach. Na przykład cena żyta ustalana w poszczególnych latach była znacznie niższa niż jęczmienia.

Zboże spasane w ziarnie w zasadzie pochodziło z własnej produkcji. Wyjątki korzystania ze zboża kupnego na spasanie mamy w grupie gospodarstw do 3 ha. Natomiast wszystkie grupy gospodarstw — poza spasaniem własnych — korzystały z kupnych otrąb i śruty. Jednak stosunek między spasaniem własnych i kupnych otrąb i śruty w latach 1951/52 — 1955/56 kształtował się odmiennie w poszczególnych grupach gospodarstw.

Ceny przy obowiązkowych dostawach w złotych

	1952	1953	1954	1955	1956[a]
żyta	60,60	57,64	61,69	61,58	60,01
jęczmienia	70,94	71,41	70,82	71,26	84,42

[a] GUS, Rocznik statystyczny 1957 r., str. 234.

W gospodarstwach do 3 ha wyraźną tendencję wzrostową ma tylko spasanie śruty własnej (wzrost w 1955/56 roku w porównaniu z 1951/52 r. o 78,1%). W spasaniu otrąb własnych, po pewnym wzroście w 1952/53 r. nastąpiło poważne załamanie w 1953/54 i 1954/55 r. Spasanie otrąb kupnych było we wszystkich latach poniżej poziomu z 1951/52 r., a szczególnie spadło (o 60,5%) w 1953/54 r., przy tym wyraźnie zaznaczało się zastępowanie otrąb kupnych śrutą i ospą kupną (wykres 1).

W gospodarstwach 3—6 ha w ogóle istniała tendencja zwiększania zużycia pasz kupnych, szczególnie śruty (np. w 1954/55 roku w porównaniu do 1951/52 r. wzrost o 111,5%, z tym, że w r. 1952/53 zastąpiono je kupnymi otrębami). Spasanie własnych pasz gospodarstwa utrzymywały mniej więcej na jednakowym poziomie z tym, że dopiero w 1955/56 r. poważnie wzrosło spasanie śruty własnej (o 66,7%) czemu towarzyszył pewien spadek spasania śruty kupnej (wykres 2).

W gospodarstwach 6—9 ha wystąpiło wyraźnie obniżenie spasania pasz kupnych, a szczególnie kupnej śruty, spasanie śruty obniżyło się w 1953/54 r. o 62,2% dopiero w 1955/56 r. osiągnęło poziom z 1951/52 r. Spasanie otrąb własnych gospodarstwa utrzymywały prawie na jednakowym poziomie, natomiast spasanie śruty własnej spadło o około 14% i dopiero w 1955/56 r. przekroczyło nieco poziom z 1951/52 r. (wykres 3).

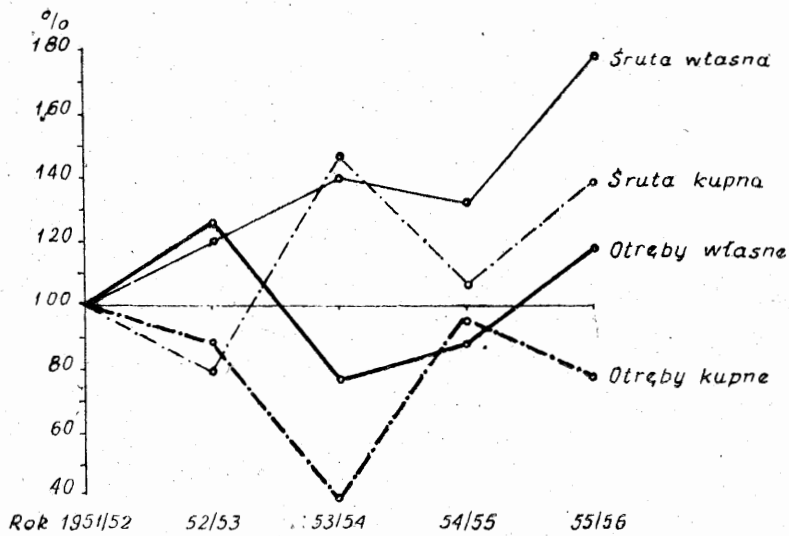

Wykres 1. Dynamika zużycia pasz treściwych (otrąb, śruty) w gospodarstwach do 3 ha w latach 1951/52—1955/56

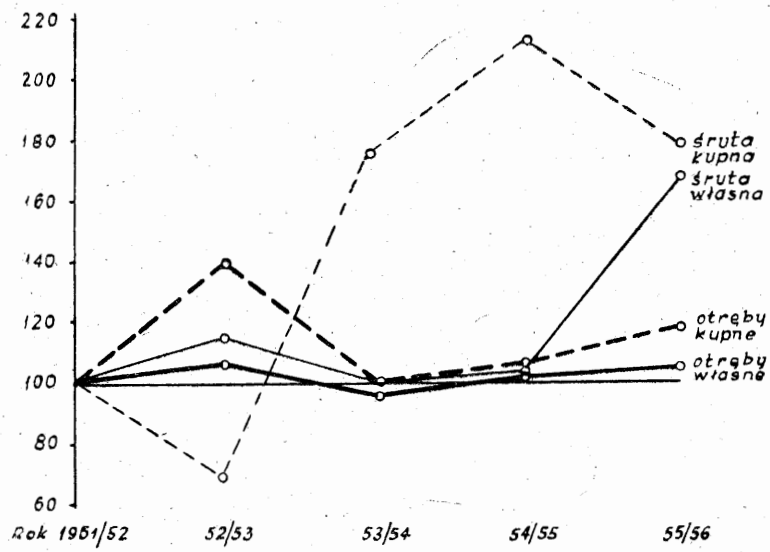

Wykres 2. Dynamika zużycia pasz treściwych (otręby, śruta) własnych i kupnych w gospodarstwach 3—6 ha w latach 1951/52—1955/56

W gospodarstwach powyżej 9 ha wystąpiła wyraźna tendencja do wzrostu spasania otrąb własnych, a obniżenia spasania otrąb kupnych (o 74,6% w 1953/54 r.). Spasanie śruty własnej miało raczej tendencję do utrzymania się na tym samym poziomie dopiero w 1955/56 r. znacznie

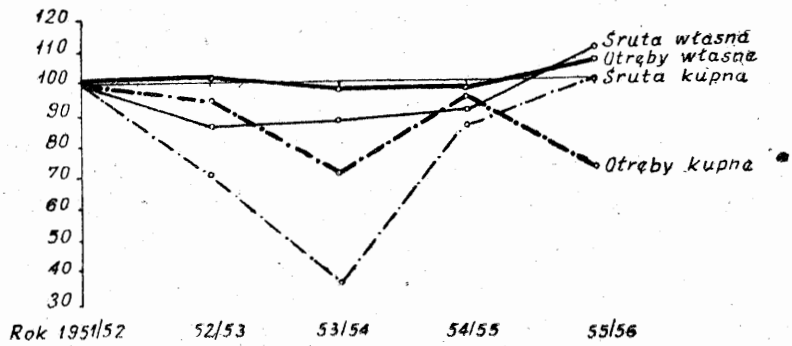

Wykres 3. Dynamika zużycia pasz treściwych (otręby, śruta) własnych i kupnych w gospodarstwach 6—9 ha w latach 1951/52—1955/56

wzrosło (o 37,4%). Natomiast spasanie śruty kupnej po poważnym spadku (o 90%), w 1952/53 r. miało bardzo dużą tendencję do wzrostu — w 1955/56 r. było ono wyższe o 95,8% w porównaniu z 1951/52 r. (wykres 4).

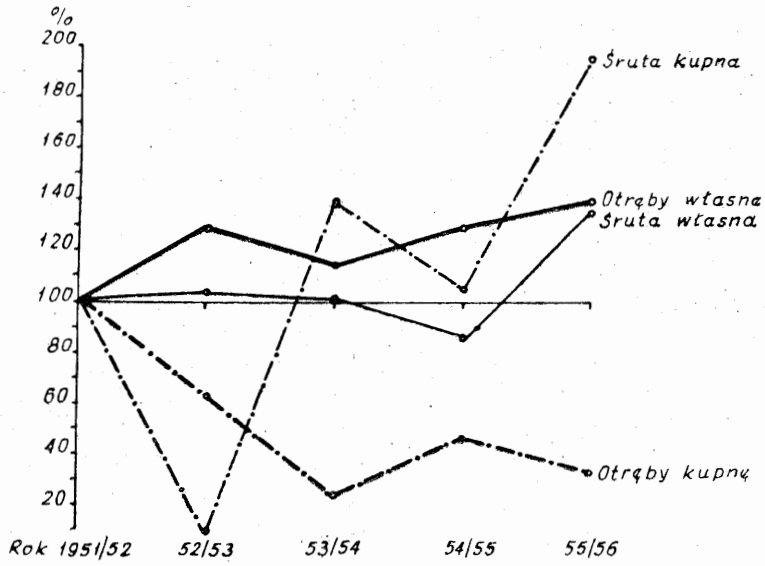

Wykres 4. Dynamika zużycia pasz treściwych (otręby, śruta) własnych i kupnych w gospodarstwach powyżej 9 ha w latach 1951/52—1955/56

Przy odmiennym kształtowaniu się spasania pasz własnych i kupnych w poszczególnych grupach gospodarstw zauważyć się jednak daje wspólne wszystkim gospodarstwom zmniejszenie spasania otrąb ogółem, zwłaszcza w 1953/54 r.

Wpływ na ograniczenie otrąb i zastępowanie ich śrutą oraz zwiększenie spasania pszenicy miały między innymi ceny tych pasz w latach 1951/52—1955/56 (wykres 5)[1].

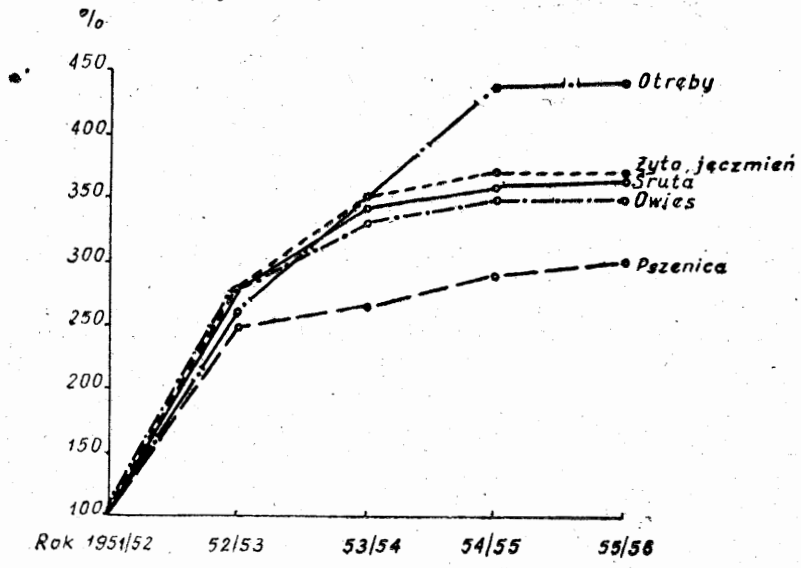

Wykres 5. Ceny poszczególnych zbóż, otrąb i śruty w latach 1951/52—1955/56

Wykres wskazuje, że najbardziej wzrosła cena otrąb, co tłumaczy ograniczenie ich spasania i zwiększenia spasania zbóż.

W konsekwencji w zestawie spasanych pasz treściwych w badanych gospodarstwach następowały duże zmiany w poszczególnych latach. Najlepiej to wyjaśnia przykład gospodarstw do 3 ha przedstawiony na wykresie 6.

Przedstawiony obraz wahań w zestawie pasz treściwych w latach 1951/52—1955/56 wskazuje na pewien chaos i na niewłaściwą politykę na odcinku paszowym, co nie sprzyjało ekonomicznemu wykorzystaniu pasz i umacnianiu hodowli. Jako pasze treściwe stosowano prawie wyłącznie zboże pod różnymi postaciami nieodpowiednio przeznaczane dla poszczególnych gałęzi produkcji zwierzęcej. Przy tym słuszne w zasadzie zastępowanie jednych pasz treściwych innymi przybrało niewłaściwą formę uwzględnienia tylko strony ilościowej, a nie jakościowej i wymagań hodowlanych.

[1] Wykres opracowano na podstawie cen stosowanych w przeliczeniach przez Zakład Rachunkowości IER ze względu na to, że obejmują one wszystkie produkty, podczas gdy ceny stosowane przez GUS dotyczą tylko produktów podstawowych. Jeśli jednak porównać dynamikę cen wolnorynkowych i ich wzajemne relacje, to ceny przyjęte przez GUS dla woj. krakowskiego i rzeszowskiego nie wykazują większych odchyleń od cen stosowanych przez IER. Np. dla woj. rzeszowskiego wskaźnik wzrostu cen w badanym okresie wynosił: według GUS dla pszenicy 280, żyta 357, jęczmienia 322, owsa 300. Podobny wskaźnik wykazują również przyjęte do opracowania ceny stosowane przez IER. Ceny stosowane przez IER odpowiadają z małymi odchyleniami cenom dostaw ponadobowiązkowych, jakie podaje GUS w Roczniku Statystycznym 1957 r., str. 234.

O ile nie obserwuje się dużych wahań w ilości kwintali spasanych pasz treściwych w tabelach 1951/52—1955/56, o tyle występują znaczne wahania w ilości jednostek karmowych i białka.

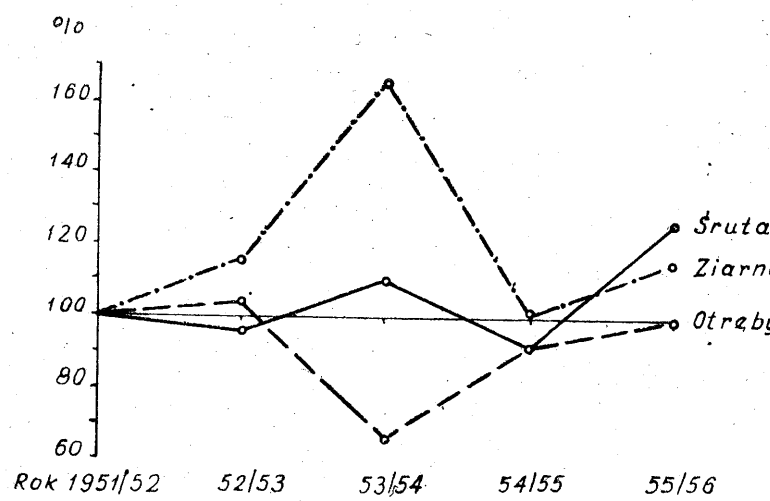

Wykres 6. Spasanie zbóż, otrąb i śruty w gospodarstwach do 3 ha w latach 1951/52—1955/56

Zarówno stan pogłowia jak i ilości spasanych pasz treściwych w badanych gospodarstwach rejonu południowo-wschodniego wskazują na wielkie trudności w rozwiązywaniu problemu paszowego. Jak napięta jest sytuacja na tym odcinku można wykazać przez obliczenie udziału niezbędnej powierzchni dla produkcji pasz treściwych w ogólnym areale użytków rolnych w poszczególnych grupach gospodarstw.

Z omawianej powyżej struktury pasz treściwych spasanych w gospodarstwach badanych wynikało, że pasze treściwe są to właściwie zboża spasane pod różnymi postaciami. Uważam zatem, że obliczenie powierzchni, potrzebnej dla wyprodukowania spasanych pasz treściwych, nie będzie obarczone zbyt dużym błędem gdy założę, że 1 q pasz treściwych równa się 1 q zboża, którego przeciętny plon w pięcioleciu w gospodarstwach badanych wynosił 16,2 q. Przyjmując taką podstawę do obli-

Tabela 7

Ilość ziemi (ha) potrzebnej dla produkcji pasz w gospodarstwach chłopskich rejonu południowo-wschodniego w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych

Wielkość gospodarstw w ha	Pasze treściwe			Pasze objętościowe i soczyste	Ogółem pasze	
	własne	kupne	razem		własne	własne i kupne razem
do 3	22,2	8,2	30,4	41,0	63,2	71,1
3—6	24,4	4,7	28,1	34,0	58,4	63,1
6—9	23,9	3,5	27,4	31,0	54,9	58,4
9 i więcej	21,4	3,1	24,5	29,0	50,4	53,5

czeń otrzymamy orientacyjny areał ziemi (tabela 7) potrzebny dla wyprodukowania niezbędnych w gospodarstwach badanych pasz treściwych.

Dla lepszego naświetlenia zagadnienia paszowego od strony bilansu wykorzystania ziemi podaję też powierzchnię „względnie" zwalnianą od produkcji pasz własnych przez zaopatrzenie się gospodarstw w pasze kupne. Mówię o „względnym" zwalnianiu, gdyż na przykład sprzedaż zboża pastewnego, które mogło być spasione w gospodarstwie, jest wyrównywana kupnem śruty, co nie przyczynia się do zmian w wykorzystaniu ziemi.

Dla zorientowania się, w jakim stosunku pozostaje powierzchnia pod produkcją pasz treściwych do powierzchni pod produkcją pozostałych pasz (objętościowych i soczystych) podaję również i dla tych ostatnich liczby szacunkowe. Szacunki te oparto na faktycznych powierzchniach zajętych przez łąki i pastwiska, przez uprawę roślin pastewnych na plon główny oraz przez ziemniaki spasane w badanych gospodarstwach. Okazuje się, że w zależności od wielkości gospodarstw przeznacza się pod produkcję pasz 50—70% powierzchni posiadanych użytków rolnych. Jest to wskaźnik bardzo wysoki, wskazuje na to, że rozwiązywanie problemu paszowego nie może iść nadal w kierunku dalszego zwiększania powierzchni dla produkcji pasz, gdyż nie pozwalają na to pozostałe potrzeby. Do wyżej podanych powierzchni pod produkcję pasz dodać jeszcze trzeba niezbędne powierzchnie dla zaopatrzenia gospodarstwa w ziarno siewne, sadzeniaki, a rodzinę rolnika w chleb, kaszę, ziemniaki, warzywa itp. Na podstawie norm szacunkowych można przyjąć, że w warunkach badanych gospodarstw dla powyższych celów należałoby przeznaczyć:

w grupie gospodarstw do 3 ha 42% użytków rolnych
„ 3—6 ha 27% „ „
„ 6—9 ha 20% „ „
„ 9 i więcej ha 16% „ „

Uwzględniając powyższe liczby można dojść do wniosku, że szczególnie w dwu pierwszych grupach gospodarstw (przeważających na tym terenie) nie ma możliwości rozszerzenia powierzchni produkcji pasz. Należy przy tym zaznaczyć, że wszelkie tendencje do zwiększenia powierzchni pod roślinami towarowymi będą stały w tych warunkach

Tabela 8

Przeciętna zawartość białka i jednostek pokarmowych w spasanych paszach treściwych

Wielkość gospodarstw w ha	100 kg paszy treściwej zawiera		jednostka pokarmowa zawiera gramów białka
	białka kg	jednostek pokarmowych	
do 3	8,62	106,6	81
3—6	8,39	107,2	78
6—9	8,22	103,9	79
9 i więcej	800	106,0	76

w ostrej kolizji z zagadnieniem paszowym i tak już trudnym do rozwiązania.

Ponieważ we wszystkich grupach gospodarstw pasze treściwe wysokobiałkowe miały bardzo małe zastosowanie, a prawie wyłącznie spasano zboże pod różną postacią, toteż nie było wielkich różnic między poszczególnymi grupami jeżeli chodzi o przeciętną zawartość białka i jednostek pokarmowych w 1 q paszy treściwej (tabela 8). O różnicach decydowała głównie ilość spasanych otrąb.

We wszystkich grupach gospodarstw występował niski stosunek białka do jednostek pokarmowych w spasanych paszach treściwych. Stwierdzenie to jest ważne, gdyż z jednej strony wyjaśnia słabą efektywność stosowanych pasz (np. małe przyrosty dzienne wagi u trzody — nieekonomiczne przedłużenie się tuczu), i wskazuje na konieczność zmiany w zestawie, a więc i w produkcji pasz. Zmiana powinna pójść w kierunku zwiększenia zawartości białka w paszach np. przez zwiększenie produkcji ziarna roślin strączkowych, które podniosłyby zawartość białka w mieszankach treściwych.

Gdybyśmy na przykład w grupie gospodarstw do 3 ha z zajmowanej powierzchni pod produkcję pasz treściwych przeznaczyli 10% powiedzmy pod uprawę roślin strączkowych na ziarno, to przy przeciętnym plonie 12 q, jaki jest tam uzyskiwany, podnieślibyśmy przeciętną zawartość białka w 1 q skarmianej paszy treściwej z 8,6 kg na 10,5 kg.

Przedstawiona powyżej analiza bilansu pasz treściwych jest tylko pewną częścią, wprawdzie dość istotną, całego bilansu paszowego i nie pozwala na wyciągnięcie bardziej wiążących wniosków. Analiza pozostałych pasz wymagająca — jak wspomniano na wstępie — zebrania dodatkowych materiałów w powiązaniu z powyższą częścią, pozwoli na ocenę całości zagadnienia i będzie przedmiotem dalszych artykułów.

Казимерж ДОМБРОВСКИ
Институт Экономики Сельского Хозяйства
Варшава

ПРОБЛЕМЫ КОНЦЕНТРИРОВАННЫХ КОРМОВ В КОРМОВОМ БАЛАНСЕ ЮГО-ВОСТОЧНЫХ РАЙОНОВ ПОЛЬШИ

В связи со значительным раздроблением крестьянских хозяйств в юго-восточных районах Польши и большой интенсивностью животноводства в этих районах, проблема баланса концентрированных кормов является особенно затруднительной и влияет специфическим образом на кормовой баланс в целом.

Автор на основании материалов бухгалтерии крестьянских хозяйств, рассматривает структуру собственного производства концентратов в хозяйстве и обеспечение хозяйств покупными концентратами, отмечая низкое содержание белков в используемых концентратах, что не позволяет достигать более высокой эффективности рпи кормлении ими животных.

Автор высказывает мнение, что:

1) несмотря на затруднения в обеспечении кормами, наиболее соответственным направлением для хозяйств в этих районах Польши является правильно организованное животноводство;
2) при интенсивном животноводстве эти хозяйства не смогут поставлять государству продукцию растительно происхождения (главным образом зерна);
3) для улучшения баланса концентрированных кормов необходимо расширить площадь посевов бобовых на зерно (прибавка к смесям концентратов) за счет уменьшения площади кормовых злаков, что будет способствовать повышению содержания белков в кормах.

Kazimierz DĄBROWSKI
Institute of Agricultural Economics
Warsaw

THE PROBLEM OF FEED CONCENTRATES IN THE FEED BALANCE OF SOUTH-EASTERN POLAND

The problem of the balance of feed concentrates is exceptionally difficult to solve, and exepts a specific influence on the whole feed balance in the south-eastern Polish territories in connection with the far reaching fragmentation of farms, and considerably large numbers of livestock.

On the basis of farm accounts the author presents the productional structure of home grown feed concentrates, and procurement of concentrates from without, pointing out that the concentrates used are of low protein content, and therefore of low effectivity in feeding:

The author is of the opinion that:

1) notwithstanding feed difficulties, livestock production properly conducted is the most suitable productional trend for farms situated in the mentioned region,

2) in the case of intensive livestock production, these farms are not in a position to deliver crop commodities (principally grain) to the market,

3) in order to improve the balance of feed concentrates, it is necessary to expand the production of leguminouscrops for seed (as an addition to feed concentrates) at the cost of course grain crops, thereby increasing the protein content in feeds.